

היהודים שחיו במדינות שהיו נתונות להשמעה סובייטית שימשו איום רב משקל גם
הבריטים. שיתוף המעולה בין גרורותיה של ברית-המועצות בא לידי ביטוי בהעברת
בסיס הפלגות מרומניה ליוגוסלביה ומשם לבלגיה בהתאם לקווים-המדיניות
הדיפלומטיות. המעפילים היו ברובם יהודים רומנים. שיתוף זה איפשר למדינות אלו
למצוץ מהבריטים כל עילה לפגוע באינטרסים החיוניים שלהן בשלבים רגישים של
משאים ומתנים ולהבטיח את המשכן של הפלגות המעפילים. הפלגות המעפילים ובעיקר
הפלגתן של ה"פאנים" נועדה, בין השאר, לאותת לבריטים על הצפוי להם אם יחזרו בהם
מהחלטתם לפנות את ארץ ישראל.

תולדות

חלק רביעי

המאבק הדיפלומטי נגד ההפלגות מנמלי הים התיכון

*אמצע דיון
המאבק הדיפלומטי
נגד הפלגות מעפילים
1941-1942*

איטליה - מדינת אויב לשעבר שהפכה לבעלת ברית

איטליה נמנתה בין חמשי מדינות האויב לשעבר - יחד עם רומניה, הונגריה, בולגריה ופינלנד - שעתידן היה צריך להיקבע במסגרת הסכמי השלום לאחר המלחמה. איטליה הצטרפה למלחמה ב-10 ביוני 1940 עת הכריזה מלחמה על בריטניה ועל צרפת. שנה וחצי לאחר מכן (11.12.41) הצטרפה לגרמניה בהכרזת מלחמה על ארצות-הברית. ב-8 בספטמבר 1943 נסעה איטליה ללא תנאי לבעלות הברית (כשישה שבועות לאחר שהודחה ממשלתו של מוסוליני), וב-13 באוקטובר היא הכריזה מלחמה על גרמניה; בוועידת פוטסדם הציע סרומן לשחרר את איטליה מההגבלות שהוטלו עליה לאחר כניעתה ולצרפה לאומות המאוחדות. הנשיא נימק את הצעתו בכוננותה של איטליה להצטרף למלחמה נגד יפן. צ'רצ'יל, שהתנגד להצעתו של סרומן, איזכר את התקפתה של איטליה על בריטניה בזמן נפילת צרפת, את המערכה הקשה בצפון-אפריקה ואת האבדות הכבדות שסבל הצי הבריטי במלחמה נגד הצי האיטלקי בים התיכון. בסופו של דבר הוסכם בוועידת פוטסדם, שחזרה השלום עם איטליה ייוון ראשון במועצת שרי החוץ, שהיתה אמורה להכין את הסכמי השלום עם מדינות האויב לשעבר. יחטה האחרון של ארצות-הברית לאיטליה הושפע לא מעט משיקולים אקטואליים, כלומר הרצון לזכות בתמיכת הקול האיטלקי והקתולי בבחירות.

מועצת שרי החוץ הראשונה של בעלות הברית, שהתכנסה בלונדון ב-11 בספטמבר 1945, התפורה לאחר שלושה שבועות בלי שהושגה כל הסכמה בין הצדדים. המחלוקת בין מעצמות המערב ובין ברית-המועצות ביחס לאיטליה נסבה על דרישת ברית המועצות לקבל נאמנות למשך עשר שנים על טריפוליטניה, על אזור ונציה גיוליה (ובכלל זה העיר טריסט), שהסובייטים רדשו לספחם ליוגוסלוויה ועל חלום פיצויים לברית-המועצות. מעצמות המערב לא היו תמימות דעים בשאלת מיקומה של הגבול בין איטליה ובין יוגוסלוויה. עם זאת, הן היו מאוחדות בהתנגדותן לדרישות הסובייטים. השקפותיהן היו שונות גם לגבי עתיד מושבותיה של איטליה. האמריקנים הציעו למסור את המושבות לנאמנות משותפת של האומות המאוחדות; הצרפתים הציעו למסור לאיטליה את הנאמנות על מושבותיה; ואילו הבריטים היו מעוניינים להוסיף ולשלט במושבות האיטלקיות שכבשו. שלוש המעצמות היו מאוחדות בהתנגדותן להעניק לסובייטים אחיזה באזור הים התיכון, כמורח התיכון ובצפון אפריקה.

המחלוקת בין הצדדים לא יושבה גם במהלך המשבר הראשון של מעצת שרי החוץ בפאריס (16.5.46-25.4.46), אשר זנה בחזרה השלום עם איטליה. האמריקנים הם שהגנו על האינטרסים של האיטלקים. בירנס דחה את הצעת מולוטוב שסרייסט וחלקים נרחבים מחצי האי איסטריה (Istria) יועברו ליוגוסלוויה, ברית-המועצות תקבל מאיטליה 100 מיליון דולר פיצויים, וכחמורה יוגוסלוויה יוותרו על קבלת פיצויים

מאיטליה וברית-המועצות חותר על דרישתה לנאמנות על מושבה איטלקית. בסוף יוני התחלת יולי 1946, במהלך המשבר השני של מועצת שרי החוץ בפאריס, הושגה פשרה לגבי חזרה השלום עם איטליה עם קבלת ההצעה הצרפתית - בינאום טרייסט. כן הוסכם לזכות בשנה את ההחלטה לגבי עתידן של המושבות ולהשאיר את ניהולן בידי בריטניה. על-פי הסכם השלום שנחתם בפברואר 1947, נאסר על איטליה לתחזיק טנקים, צוללות ומפציצים. צבאה הוגבל ל-250 אלף חייל ובכללם 65 אלף קרביניארי (Carabinieri), ואילו הצי וחיל האוויר הוגבלו כל אחד ל-25 אלף איש. נקבע, כי יחידות הצי, למעט אלו שהותר לאיטליה להחזיק, יחולקו בין ארצות-הברית, בריטניה, צרפת וברית-המועצות, ויון ויוגוסלוויה. איטליה חויבה לשלם 360 מיליון דולר פיצויים. בתחום הטריטוריאלי: בריטניה קיבלה, כאמור, את הפיקוח על טריפוליטניה, אריטריות וסומליה האיטלקית, ואילו לאלמניה ולאויסטיה הוחזרה עצמאותן באירופה. נאלצה איטליה לוותר על שטחים ליוון, לצרפת וליוגוסלוויה. כן נדרשה לפרו את גבולותיה ולפרק את הביצורים. לאחר תיכונים נוקבים אישרה האספה המכוננת האיטלקית את החוזה ב-31 ביולי 1947. 262 מתוך 410 הצירים שלקחו חלק בהצבעה הצביעו בעד החתימה על החוזה, 68 הצביעו נגדו ו-80 נמנעו. 78 מתוך 104 הצירים הקומוניסטים נמנעו.

המערכת הפוליטית האיטלקית היתה בעייתית ביותר. לאחר שחרור רומא ביוני 1944 הביאו האמריקנים להקמתה של ממשלה כראשות איוואנו בונומי (Ivanoe Bonomi). מנהיג מפלגת העבודה הדמוקרטית, שנהנחה מתמיכתן של שש מפלגות אנטי-פשיסטיות. ממשלה זו החזיקה מעמד שנה. ביוני 1945 הוקמה ממשלה חדשה בראשות פרנצ'ו פארי (Ferruccio Parri), מנהיג מפלגת הפעולה במילנו ובעבר מפקד עליון של כוחות הפלמטיאני. משימה חדשים כלבד לאחר כינונה נפלה הממשלה. בדצמבר 1945 עמד בראש ממשלה קואליציונית, שבה השתתפו גם הקומוניסטים, אלצ'ידה דה גאספרי (Aldice de Gasperi), מנהיג מפלגת הנוצרים הדמוקרטים, שביהן כשר החוץ בממשלתו של פארי. דה גאספרי כיהן כראש ממשלה עד 1953. ביוני 1946 נערכו הבחירות הראשונות באיטליה לאחר המלחמה. הנוצרים הדמוקרטים זכו ב-35% מקולות הבחורים, הסוציאליסטים ב-21% והקומוניסטים ב-19%. שתי המפלגות האחרונות שיתפו פעולה ביניהן. אותו זמן בתלה גם המערכה באיטליה בעקבות משאל עם שנערך ב-2 ביוני והמלך אמברטו (Umberto) התפטר ועזב את המדינה. בינואר 1947 התפלגה המפלגה הסוציאליסטית, ומנהיגה פֶּטְרוֹ נֶנֶי (Pietro Nenni) ועמו רוב חברי מפלגתו הצטרפו לקומוניסטים. ב-31 במאי סגן דה גאספרי את ממשלתו הרביעית והפעם ללא הקומוניסטים. בספטמבר אותה שנה השתתפו נציגים של המפלגה הקומוניסטית בכנס היסוד של הקומוניפורם. במערב חששו בחורף 1947-1948 מנסיין של הקומוניסטים האיטלקים להכשיל את תבנית מרשל, להפיל את הממשלה ולכבש הפכה קומוניסטית כמעצמות שביחות והפגנות חזק ניצול המצב הכלכלי הקשה ועם פינוי החיילים הבריטים והאמריקנים מאיטליה בדצמבר 1947.

דה גאספרי נאלץ להתמודד עם משבר כלכלי מתמשך. איטליה נפגעה קשות מהקרבות שהתנהלו במדינה בסיומה של המלחמה, ואשר במהלכם נהרסו חלק ניכר ממפעלי התעשייה והתשתית התחבורתית. 60% מהכבישים המרכזיים, 70% מהגמלים ו-40% לבתי-הספר, בחייהחוליים ותתנות הרכבה יצאו מכלל שימוש. יותר משמנת אלפים

גשרים חרבו. 60% מהקטרים ורכבות המשא ר-90% ממבניות הנוסעים נהרסו אף הם. הצי המסחרי האיטלקי שהיה ב-1938 הרביעי בגודלו באירופה הצטמצם מ-3.5 מיליון טון ל-450 אלף טון בלבד. כ-10% ממאגר הדיירות האיטלקי מ לפני המלחמה נפגעו. הייצור התקלאי הצטמצם ב-1945 ב-60% בהשוואה ל-1938 ואילו הייצור התעשייתי הגיע בסוף 1945 לכדי רבע מזה של התקופה שקדמה למלחמה. החוב הלאומי היה בסוף המלחמה גדול פי שישה ויותר מאשר ב-1939. ואילו המחירים ב-1945 היו גבוהים פי 20 בהשוואה למחירים לפני המלחמה והם הוסיפו לעלות. האינפלציה והאבטלה הגיעו לממדים עצומים. שני מיליון איש היו רשומים במובטלים ב-1946. איטליה הייתה תלוייה באופן מחלט בסיוע חוץ. מאז בניעתה ועד סוף המלחמה טיפקה ארצות-הברית לאיטליה את דובי-המזון החיוניים. לאחר מכן הגישה אונר"א את הסיוע העיקרי. ב-1945 הוציאה אונר"א 50 מיליון דולר ואילו מינואר 1946 ועד יוני 1947 הוגש סיוע כהיקף של 435 מיליון דולר. האמריקנים, שמימנו כ-74% מתקציבה, מילאו תפקיד מרכזי בקביעת יעדי והיקף הסיוע של אונר"א. עם סיום פעולתה של אונר"א בסוף יוני 1947 הגישה וושינגטון סיוע לאיטליה עד אשר החל לזרום אליה סיוע במסגרת תכנית מרשל.

לאחר חתימת חוזה השלום החלה איטליה להשתלב במערכת הבינלאומית. היא הצטרפה לקרן המטבע הבינלאומית ולבנק הבינלאומי ולקחה חלק בוועיות פאריס, שדנה בתגובת אירופה המערבית ליחמת מרשל ובמהלכים שבאו לאחר מכן. שאיפתה להצטרף לארגון האומות המאוחדות טורפדה עד 1955 על-ידי הסובייטים וזאת בתגובה לסרובה של מרצח הבסתון להיענות לפניותיהן של רומניה, בולגריה, והונגריה להצטרף לאו"ם. במקביל התחרת המתוחות בין המערב לברית-המרוצות במחצית השנייה של 1947 תלה התקרבות בין איטליה ובין בריטניה. עד אז יחסה של בריטניה לאיטליה היה צונן לסדי. האיטלקים גם הם רתשו אהדה מעטה לבריטניה. העמדות שנקטה בריטניה בריונים על הסדרי השלום עם איטליה והעברת הניהול של מושבותיה לידי הבריטים, לא תרמו להגברת האהדה בליהם. השמאל האיטלקי חש עוינות בקני בריטניה גם על רקע אידיאולוגי. יתר על כן, איטליה היחה מדינת כיבוש, שהיחה נתונה לפיקוח של ועדה אנגלו-אמריקנית. האיטלקים חשו מרירות כלפי הבריטים שהתנגדו לביטול מקצת ההגבלות שהוטלו עליהם. חששם של הבריטים מפליחה של איטליה לתחום ההשפעה הסובייטי, בעיקר ב-1947, הגיע אותם לשנות את עמדתם. בסוף אוקטובר 1947 הוזמן ספורציה, שר החוץ האיטלקי ללונדון (איי-על-פי שבויין לא רשם לו אהדה רבה). היה זה ביקור ראשון של שר איטלקי בבריטניה לאחר המלחמה. בחום הביקור נמסר על חיידוש הידידות בין שתי המדינות ועל הבוונה להתום על סידרה של הסכמים בחחומי הסחר, הספנות, התעופה והתרבות. בריטניה הודיעה שהיא מותרת על אוניות המלחמה, שאיטליה חייבה להעביר לידיה במסגרת חוזה השלום. ב-3 בפברואר 1948 נחתם הסכם סחר בין שתי המדינות.

צעדים אלו היו חלק ממאמץ של מעצמות המערב לסייע למפלגה של דה גאספרי בבחירות, שנקבעו לאפריל 1948. על רקע הסלמתה של המלחמה הקרה, היו בחירות אלו מבחן כוח לאוריינטציה הפרו-מערבית של ראש הממשלה. הצלחה אלקטורלית של המפלגות הקומוניסטיות והסוציאליסטיות היו מתייבות את החזרתן לממשלה. שת

מעצמות העל ניסו להשפיע על הצבעתו של הבורח האיטלקי. הרוסים, למשל, הודיעו על תמיכתם בהחזרת המושבות האיטלקיות לשעבר לאיטליה ואילו האמריקנים, הבריטים והצרפתים הודיעו על חמיכתם בהעברת טרייסט בולה לידי האיטלקים. יתר על כן, הסטייט דפארטמנט הבהיר שאם ברית קומוניסטית-סוציאליסטית תזכה בבחירות, הפסיק ארצות-הברית אח בל הסיוע הכלכלי לאיטליה. בסופו של דבר ניצחה המפלגה הנוצרית-דמוקרטית של דה גאספרי, שזכתה ב-48.5% מקולות המצביעים לעומת 31% שקיבלו הקומוניסטים והסוציאליסטים. הנוצרים-הדמוקרטים, שהחזיקו ב-305 מחוץ 574 הנשפים בבית-הנבחרים, והגו מרוב מחלט.¹

המפלגה היוותה את בסיס ההפלגות-הבלתי-בלאיות העיקרי לאחד-מלחמת-העולם השנייה. מתוך-65-50 פנינות המעפילים שהפליגו מגמר המלחמה ועד להקמת המדינה, 34 יצאו מאיטליה תלתיך מעל 21 אלף נפש, כ-50% מכלל המפילים שהפליגו בתקופה זו בריטניה נאלצה לנהל מערכה בשתי חזיתות. האחת-נגד-היהודים-שהסתגלו לאיטליה תוך גבולותיה הצפוניים של המדינה והשנייה, נגד אותם יהודים שניסו להפליג לארץ ישראל. האיטלקים היו מוסרדים מהסתננותם של יהודים למדינה והרבה פחות מיציאתם ממנה דרך הים. מערכת היחסים המורכבת ששררה בין בריטניה ובין איטליה והחמורות שחלו בה במשך הזמן השפיעו על מאבקה של בריטניה בהגירה הכלתי-לגאלית שתנהלה דרך המדינה.

הידיעות, שהגיעו לניצולי המתנח וליהודים במזרח אירופה ובמרכוז, על הימצאותה של בריגדה יהודית באיטליה, הפכו אותה למקור משיכה ליהודים. העברתה של הבריגדה לטריבויזו שעל גבול איטליה, אוסטריה ויוגוסלביה, במחצית השנייה של חודש מאי 1945, הקלה על חיילי הבריגדה לסייע לאותם פליטים יהודים, שהצליחו להיבנס לאיטליה בגל הנדידה שפקד את האזור עם גמר המלחמה, ואיפשרה למשלחות של הבריגדה להבריח יהודים דרך גבול אוסטריה לאיטליה. בשלושת חודשי הקיץ של שנת 1945 החנהלה תנועה ערה לאיטליה וההערכות של גורמים ציוניים בחדש אוגוסט הצביעו על כ-15 אלף פליטים יהודים, שנכנסו למדינה.²

כחוצאה מבואם של פליטים רבים תוך זמן קצר, מהעברת הבריגדה בסוף יולי 1945 לבלגיה, מהמצב הכלכלי הקשה באיטליה, מקשיים בקבלת עזרה מהג'וינט ומהגבלה מפעילותה של אונר"א, סבלו הפליטים שהגיעו לאיטליה מרעב. בספטמבר 1945 דיווח יתאל דובדבני, מראשי המרכז לגולה, שהשמעות על הרעב ועל המחסור במחנות באיטליה גרמו לצמצום הבריחה; ומרוטניה נמסר שלאוד המצב הקשה באיטליה החלט לעצור את "הבריחה" מרומניה, מהונגריה ומיוגוסלביה אליה.³ ואמנם, לאחר שלושה יחודשי השיא יוני-אוגוסט, חלה ירידה במספר המסתננים לאיטליה, אולם התנועה לא פסקה. מסוף אוקטובר ועד תחילת-ינואר 1946 עלה ביד שליחי "הבריחה" להעביר את רוב הפליטים מאזור הכרטי באוסטריה לאיטליה. במקביל נמשכה תנועה בדיקף מצומצם מרומניה ומהונגריה לאיטליה דרך יוגוסלביה.⁴

שלטונות בעלות הברית באיטליה ידעו על התנועה של פליטים יהודים לאיטליה ואף התחיעו בקיץ 1945 בפני מפקדת "החטיבה היהודית הלוחמת" על כוואם של כ-3,500 יהודים לבלוניה.⁵ במקביל ניסה ממשל הביבוש הבריטי באוסטריה למנוע את מעברם לאיטליה של פליטים יהודים, שהתרבוו בגרץ, לאחר שהעיר הועברה לבריטים מידי

הרוסים.⁶ בדיווח למפקדת בעלות הברית באיטליה כתחילת ספטמבר הוגדרה ההסתגלות של יהודים לאיטליה מאוסטרליה ומהבלקנים כמעשה שבשגרה. עם זאת הובעה תקווה, כי התנועה פוחתת ושיאה חלף.⁷

הנסיונות לעצור את ההסתגלות לאיטליה לא עלו יפה. ה-Criminal C.I.D. (Investigation Department) אמר במהצית חודש אוקטובר את מספר הפליטים היהודים באיטליה כ-20 אלף.⁸ פיליפ ברוד, המיניסטר-חושב בקנדה, המליץ בסוף 1945 למשרד החוץ לסייע לפליטים היהודים למרות ספקותיו לגבי זכותם של פליטים-אלו לקבל עזרה מאונר"א, וזאת מחשש, שהרעב יחזוף אוחם לבצע פשעים. אפשרות החדירה של הפסגונס לאוסטרליה הוסרה מהפרק מאחר שזה חייב הפעלת כוח הרוחקה של בעלות הברית לא היתה מוכנה לכך. ברוד ציין, כי תנועה זו היא חלק מהתנועה מקיפה, שמטרתה להשתמש באיטליה ובאוסטרליה במחנה מעבר בין מרכז אירופה לבין ארץ ישראל. הוא סבר, שעל מנת לבלום את ההגירה, נחוץ שיתוף פעולה מצד כוחות הכיבוש של בעלות הברית באוסטרליה. לדבריו, ישנן ראיות לכך ששלטונות צרפת מצירים את תנועת היהודים דרך אזור הכיבוש שלהם לאיטליה.⁹

נואל צ'רלס, שגריר בריטניה באיטליה, הצביע על הקשר בין תנועת ההסתגלות לאיטליה לבין ההפלגות הבלתי-לגאליות מהמדינה. הוא סבר, שהמצב יתמיר בסוף ינואר 1946 כאשר רוב מחנות הפליטים יועברו לפיקוח אונר"א. מנסיון שהצטבר על אופן ניהולה של אונר"א ארבעה מחנות בדרום איטליה, התברר, שלאדגון יש רק פיקוח רופף על הנעשה במחנות, ולמעשה הם מגוהלים על-ידי המשרד הארצישראלי בבארי. השגריר המליץ על מספר צעדי פעולה: לדרוש מספורג'ון M. קיני (Spurgeon M. Keeny), מנהל אונר"א באיטליה, להימנע מלהגיש סיוע להגירה היהודית הבלתי-לגאלית; להעביר את אנשי הבריגדה, שעדיין מוצבים באיטליה למקומות אחרים; להגביר את שיתוף הפעולה בין מפקדת בעלות הברית לבין שלטונות הבלטון האיטלקיים בפיקוח על הנכנסים לאיטליה; והמלצה אחרונה - להתיר לצי האיטלקי לפטרל לאורך חופי המדינה. צ'רלס מסר על טענה האיטלקים כי אין ביכולתם לבצע את הפיקוח על היציאה מהמדינה בשל האיסור המוטל על הצי לפטרל לאורך חוף הים.¹⁰

הגלחת המאבק בהפלגות הבלתי-לגאליות היתה מותנית, במידה רבה, כשיתוף פעולה מצד שלטונות איטליה. גורמים שונים בממשל הבריטי הסתייגו במהלך החודשים הראשונים לאחר גמר המלחמה משיתוף האיטלקים במאבק נגד ההפלגות הבלתי-לגאליות. ההסתייגות נבעה, בין השאר, מהמרידות שחשו בלונדון כלפי האיטלקים בשל מעשיהם במלחמה. זאת ועוד, סיוע איטלקי היה מחייב הקלה בהגבלות הצבאיות שהוטלו על איטליה ובעיקר לגבי הצי. בלונדון העדיפו לנצל את כוחותיהם השווים באיטליה לנקיטת צעדי מנע בנמלי ההפלגה. המפקדה הבריטית באיטליה טענה, כי לא ניתן להבטיח מניעת הפלגות בלתי-לגאליות לארץ ישראל היות, שרוב נמלי איטליה אינם בשליטה צבאית. הנה כי כן הם מסרו על כוונתם לפנות לממשלת איטליה למנוע מספינות המעורבות בתנועה הבלתי-לגאלית להפליג מנמלי המדינה.¹¹ בהתייעצות שנערכה בלונדון, בי-2 באוקטובר, בהשתתפות נציגים ממשרדי החוץ, האדמירליות, המלחמה והמשרבות החלט שלא לכשק לצת עתה שיתוף פעולה ממשלת איטליה.¹² הסברה היתה, שעל מנת להבטיח את יציאות הפיקוח של שלטונות איטליה יהיה צורך למסוף

להם מידע לגבי האוניות המעורבות בתנועה. המידע עלול להגיע למארגני ההפלגות הבלתי-לגאלית, שינצלוהו להתחמק מהפיקוח.¹³ המפקד הראשי בים התיכון סבר אחרת. הוא הצביע על הסיוע הרב שהגישו שלטונות הבטחון האיטלקיים במעצרו של שתי ספינות המפעילים נטונה (Nettuna) ופיטרו (Pietro) וטען, כי עזרתם למאבק בהפלגות הבלתי-לגאליות חיונית.¹⁴ מאחר שהעול הכרוך במניעת ההפלגות הבלתי-לגאלית מאיטליה היה אמור ליפול על הצי בים התיכון, חחר מפקדו להסתייע באיטלקים כדי לנקל אח העומס מעל אנשיו.

ההסתייגות של לונדון הגיעו לקצן לאחר מעצרה ב-17 בינואר 1946 של "אנצו סרני", שהפליגה מאיטליה ועליה 911 מעפילים ועקב המשך ההסתגלות של פליטים יהודים לאיטליה. בוויין הצביע בפני ועדת הקבינט לשיקום מעבר לים על התגברות הנסיונות מצד יהודים המרוכזים במחנות בדרום איטליה להפליג לארץ ישראל וגרס, כי המצב שם הולך ומחמיר. הוא המליץ לפנות לממשלת איטליה ולאונר"א בעניין זה.¹⁵ ועדת הקבינט ייפחה את כוחו של שר החוץ לפנות לשלטונות איטליה לנקוט צעדים למניעת הפלגות בלתי-לגאליות.¹⁶ החלטתו של בוויין לפנות לאיטלקים הושפעה קרוב לוחיא גם מרצונו לשמור על רגיעה בארץ ישראל במהלך עבודתה של ועדת החקירה האנגלו-אמריקנית. יתר על כן, מכסה ההגירה שהוקצבה בספר הלבן נוצלה במלואה והקבינט נאלץ להמשיך ולהקצות 1,500 סרטיפיקטים בחודש, ללא קבלת הסכמת המפורשת של מדינות ערב. בלונדון ביקשו להימנע בכל מחיר מלחרוג ממכסה חודשית.¹⁷

בסוף ינואר 1946 ביקשו הבריטים מממשלת איטליה לחוקק חוקים, שיאסרו על אורחיה לקחת חלק בפעולות הקשורות לעלייה הבלתי-לגאלית.¹⁸ חקיקה כזו היוותה צעידה בשל התנגדותן של מפלגות השמאל באיטליה, שהיו שותפות בקואליציה, למדיניות בריטניה בארץ ישראל. השגריר הבריטי הטיל ספק אם יעלה בידו ראש הממשלה דה גאספרי, שנכנס לתפקידו בתחילת דצמבר 1945, להעביר חקיקה זו. צ'רלס סבר, שממשלת איטליה לא תוכל להיענות לבקשות בריטניה, מחשש לקומם את האמריקנים.¹⁹ ואכן, האיטלקים, שידעו על העניין שמגלים הבית הלבן, חברי הקונגרס והסנאט ואמצעי התקשורת בארצות-הברית כמצבם של הפליטים היהודים וסכרו, שלקהילה היהודית בארצות-הברית יש השפעה פוליטית רבה, השתדלו להימנע מנקיטת צעדים העלולים לקומם גורמים אלו. איטליה, כאמור, היתה תלויה בסיוע כלכלי של האמריקנים ובהגנתם על האינטרסים שלה בדיונים על חוזה השלום. משרד החוץ הבריטי ניסה אותו זמן, ללא הצלחה, לשכנע את הממשל האמריקני לשתף פעולה עם בריטניה במניעת התנועה הבלתי-לגאלית מאוסטרליה ואת ההפלגות הבלתי-לגאליות מנמלי איטליה.²⁰ שיתוף פעולה מצעני מצומצם וזמני בין האיטלקים ובין הבריטים למניעת הפלגות בלתי-לגאליות החקיים בתחילת פברואר. במהלך המבצע, אשר לא הגיע תוצאות כלשהן, הותר לצי האיטלקי לפטרל לאורך החוף.²¹ בינתיים חלה הפוגה בפלגות הבלתי-לגאליות מאיטליה, שנמשכה יותר מחודשיים עד מעצרה של "וינגייט" ב-26 במרס 1946.

שלב חדש במערכה נגד ההפלגות הבלתי-לגאליות בכלל ובאיטליה בפרט החל ב-3 באפריל 1946 עם מעצרו של 1,200 יהודים "ממוצא פולני" על-ידי המשטרה האיטלקית

בלהיספציה. יהודים אלו, דיווחה מפקדת כעלות הברית באיטליה, הובלו לנמל ככלי זכב צבאיים וברשותם נמצא מנון לעשרה ימים, שנלקח מהאטופקה של הצבא הבריטי. נמסר על מעורבותם של חיילים ארצישראלים המשרחים בפלוגת ההובלה של הצבא הבריטי ועל מעצרים של שלושה חוגרים.²² צירלס סבר, כי פעולת המשטרה האיטלקית מניחה על נכונותם של שלטונות איטליה לסייע לבריטניה.²³ השגריר עדיין לא ידע שמעצרי המפעילים על-ידי האיטלקים נבעו מנעוץ (ראה להלן). בלונדון דחו את המלצת ברנד ששלטונות הצבא של כעלות הברית יקחו על עצמם את האחריות על הוצאת הפליטים מאיטליה במקרה שהאיטלקים יסרבו להחזירם לארצות שמהן הגיעו. משרד החוץ ביקש להימנע מיצירת הרושם שבריטניה מתערבת בענייניה של איטליה, כגלל החשש שהתערבות מעין זו עלולה לפגוע בעתיד בשיתוף הפעולה של האיטלקים ונתן אף עלולה להביאם לכך שינסו להטיל את האחריות על בריטניה.²⁴ מהו מאוד החברד שאין כל אפשרות ליישם הנחיה זו. ב-6 באפריל הכריזו המפעילים, שהיו עצורים באונייה בלהיספציה, על שכיתת רעב ואיימו להטביע את האונייה על אנשיה אם ייעשו נסיון להורידם בכוח לחוף.

הפוגה במתיחות שהלכה והחריפה בין המפעילים ובראשם יהודה אריו (האחראי על פעולת "המוסד לעלייה" באיטליה, שהתחזה לפליט והנהיג את המאבק בלהיספציה) ובין הבריטים השיג הרולד לאסקי (Harold Laski), יושב ראש מפלגת הלייבור, יהודי, ששהה אותו זמן באיטליה באורח הקונגרס ה-24 של המפלגה הסוציאליסטית האיטלקית. בביקורו באונייה ב-10 באפריל הגיע לאסקי להסכם עם ראשי המפעילים (קרי אריו) שבכיתת הרעב תופסקו המפעילים יימנעו מהתפרצויות עד לפגישתו עם בוויין, חוץ ל-10 ימים.²⁵ בינתיים דחה הול, שר המושבות, את בקשת הסוכנות להעניק מכסה מיוחדת למפעילים שבלהיספציה כשענה, שעל הסוכנות להקצות להם סרטיפיקטים מהמבטח התורשית.²⁶ הוא גם התנגד להצעת שרתוק להעניק למפעילים, כרדואקטיוויות, את מכסח התורשים נובמבר-דצמבר 1945, שלא נוצלה על-ידי הסוכנות, כמחאה על מזינות בריטניה. הול הזהיר את אטלי מפני משכר אמון עם הערבים לאור ההבטחה שניתנה להם כי עד קבלת הדיון וחשבון של הוועדה האנגלו-אמריקנית תוגבל ההגירה היהודית לארץ ישראל ל-1,500 איש בחודש ובכלל זה המהגרים הכלתי-לגאליים. הול, שעדיין לא ידע על הנסיבות האמיתיות שהביאו למעצר המפעילים טען, שאם יאפשרו להם להפליג לא יוסיפו האיטלקים בעתיד לשותף פעולה במאבק נגד ההפלגות הכלתי-לגאליות. את שכיתת הרעב שהכריזו מנהיגי היישוב היהודי בארץ ישראל הגריר במהלך פוליטי, שנועד לאלץ את בריטניה להיענות לדרישותיהם.²⁷ עמדת הול התקבלה על דעת ראש הממשלה.²⁸

מארץ ישראל דוח ללונדון על התחושות הקשות ביישוב, המנוט על-ידי העתונות המשווה בין המדיניות הנוכחית של ממשלת בריטניה למדיניותה עת התרחשו אסונות "פאטריה" ו"מטרומה".²⁹ ואילו ברנד דיווח על כוונת העקורים לבצע מעשי התאבדות הפגנתיים אם הפלגתם לארץ ישראל לא תאושר עד ה-19 באפריל.³⁰ בינתיים נודעו לבריטים (ב-18 באפריל) הנסיבות שבעטיין נעצרו היהודים על-ידי המשטרה האיטלקית. לדברי מפקד המשטרה בלהיספציה, נמסר לו על כוונת פשיסטים איטלקים להפליג בחשאי מאיטליה. סוכניו, שעצרו את שיירת הפליטים היהודים, סברו לתומם, כי

מזוכר באוחם פשיסטים איטלקים. לדברי צירלס, אמר מפקד המשטרה לנציג-הסוכנות היהודית, שלו ידע כי מזוכר בפליטים יהודים, הוא לא היה מתערב.³¹ מוצא למשכר הסתמן עם החלטת ממשלת המנדט להחזיר למפעילים להיכנס לארץ ישראל על חשבון המבטח התורשית. ממשלת ארץ ישראל הסכימה להקצות את 500 הסרטיפיקטים, שנותרו ממכסת חודש אפריל ואילו הסוכנות הוסיפה 175 רשיונות, שנותרו בידה. הסכם זה הביא להפסקת שכיתת הרעב של הנהגת היישוב לאחר 101 שעות.³² הבעיה שנותרה - 335 מפעילים ללא סרטיפיקטים. ד"ר נבון, נציג הסוכנות באיטליה, ביקש מלאסקי להשיג את המכסת בוויין להעניק 335 סרטיפיקטים נוספים על חשבון מבטח חודש מאי. ד"ר נבון הדגיש, שלא ניתן לחלק את הפליטים ואם לא יינתנו סרטיפיקטים לכולם, הם נחושים בדעתם להפליג גם ללא סרטיפיקטים.³³ ברנד סבר, שאין ביכולתם של שלטונות איטליה למנוע מהסוכנות להפליג ואילו קניינחאם הציע הפליג בארץ ישראל, ביקש למנוע את הפלגת הספינות או לפחות למנוע מהמפעילים, שלא יקיבלו סרטיפיקטים, לנתות בארץ ישראל. הוא הדגיש את הפגיעה הצפויה במסכותו של הממשל בארץ ישראל ושל ממשלת הוד מלכותו אם הצעותיו לא יתקבלו.³⁴

לנכונותה של לונדון להחזיר למפעילים, שנותרו ללא סרטיפיקטים, להיכנס לארץ ישראל עם קבלת מבטח חודש מאי, לא הביאה להרגעת הרוחות. צירלס הזהיר את משרד החוץ מחקריות העוללות להסתיים באופן חיי אדם. השגריר קרא לממשלתו להכריע בין סכנה של אלימות ופרסומים שליליים ובין ויתור מידי נוסף. הוא עצמו צידד באלטרנטיווה השנייה. צירלס לא הוציא מכלל אפשרות, ששלטונות הצי האיטלקי בלהיספציה יחזרו ליהודים להפליג.³⁵ האיטלקים, שהיו מאוד לא מרוצים מההסתובות שנקלעו אליה, ביקשו מלונדון ללכת לקראת הסוכנות. הם לא הסתירו את חששם מחקריות אם ימשיכו הפליטים לשהות בלהיספציה.³⁶ על-פי הפרשה שהושגה, הותר לכל המפעילים להפליג תוך התנזה שהם לא יגיעו לחופי ארץ ישראל לפני ה-17 במאי, נעלה קבלת מבטח ההגירה לחודש מאי. ב-8 במאי הפליגו "דב הוד" ו"אליהו גולומב" ועלוקה 1,014 מפעילים.

מהענימות החזיתי הראשון בין מארגני ההפעלה והמפעילים לשלטונות הבריטיים, נגמל ההפלגה, יצאו הראשונים מנצחים. הצלחת המאבק בהפלגות הכלתי-לגאליות הייתה מותנית, כמידה רבה, בפעולות מצע בממלי ההפלגה בסיוע השלטונות המקומיים. "פרשת להיספציה", שנמשכה שבועות מספר (3.4.46-8.5.46), המחשיה לאיטלקים להמשיכות נוספות את הסכנות הגלומות בהיענות לדרישות הבריטים למנוע מספינות מפעילים להפליג. הכיטוי הנרחב והאחד של התקשורת האיטלקית והעולמית למאבקם של הפליטים היהודים המנסים, בכל מחיר, להגיע לארץ ישראל שרת את הצרכים התעמולתיים של הציונים (ימים טפורים קודם לכן פורסם הדיון וחשבון של ועדת החקירה האנגלו-אמריקנית). לאחר "פרשת להיספציה" החלה עדה סרני (עוזרתו הקרובה של אריו) ומאפריל 1947 האחראית על פעולות "המוסד לעלייה" באיטליה) בנסיבותיה לשכנע אישים במסד האיטלקי לסייע לפעילות "המוסד לעלייה". סביר להניח, שארועי להיספציה השפיעו על נכונותם של אחדים מגורמי הממשל להגיש את הסיוע המקושקש.³⁷

במקביל להשתלשלות האירועים סביב "פרשת להיספציה" התחבטו הגורמים הבריטיים השונים בדרכי המאבק בהסתננות לאיטליה. הגבול בין אוסטריה לאיטליה עבר בחלקו הגדול באזורי הכיבוש הבריטי והצרפתי ובקטע מצומצם באזור הכיבוש האמריקני. מאחר שהפיקוח באזור הבריטי היה קפדני בחרו הפליטים לנעוץ דרך אזורי הכיבוש האחרים. כדן וחשבון שהגיש המודיעין הבריטי באוסטריה באפריל 1946, ציין שהפליטים היהודים מצפון-מזרח אירופה נמנעים להיכנס לאזור הבריטי של אוסטריה. מווינה הם נעים דרך אזורי הכיבוש האמריקני והטוביטי לכוואריה ומשם לצפון איטליה ודרך אזור הכיבוש הצרפתי. מסלול זה נבחר משום שהתנאים באזורי הכיבוש האמריקני הרבה יותר נוחים לתנועת עקורים יהודים. כדן וחשבון נאמר, שאחת התחבולות הנפוצות שנקטו העקורים היא ההתחזות לאזרחים איטלקים. השלטונות האיטלקיים נענו לפנייה אליהם למנות קציני קישור איטלקים, שיוצבו בשלושת אזורי הכיבוש של מעצמות המערב באוסטריה ויוזנו עקורים, שאינם איטלקים.³⁸ באותו זמן הוסבה חשומת הלב הבריטית כלפי כמה מאוח יהודים, שהצליחו לעבור מיוגוסלביה לאיטליה באזור המריבה ונציה ג'וליה. נסיונותיהם של הבריטים לשכנע את היוגוסלבים לקבל יהודים אלו לא עלו יפה.³⁹ ריווחי המודיעין הבריטי על תנועה של פליטים יהודים דרך אזור הכיבוש הצרפתי לאיטליה, אכן שיקפו את המציאות.⁴⁰

אחת השיטות השכיחות שנקטו פעילי "הבריתה" להעברת פליטים היתה שימוש בתעודות מעבר מוויפות התחזות לחיילים מבעלות הברית או לאנשי ארגוני הסעד למיניהם. מספרן הרב של היתדות הצבאיות באיטליה, אשר הותר להן להנפיק אישורי מסע, והמדים שלבשו אנשי ארגוני הסעד שחצו את הגבול, הקלו על אנשי "הבריתה" את מלאכתם והקשו על משמרות הגבול האיטלקיים להתמצא בסבך המסמכים והמדים. כשגוריווח הבריטית ברומא לא היו מרוצים מרמה הפיקוח של האיטלקים במעבר יהודים אף-על-פי שהיו מקרים שהאיטלקים מנעו את כניסתן של קבוצות יהודים, אשר אישורי המעבר שלהם לא סיפקו את משמרות הגבול.⁴¹ מסקנה בדיקה שעורפו הבריטים בתחילת יולי 1946 במעבר רסיה (Resia) קבעו, כי לשלטונות הגבול אין מושג מי רשאי להיכנס למדינה ומי לא, אין הם יודעים מה סמכותם כעניין זה ומהם המסמכים שחייבי בעלות הברית וקוקים להם כדי לתצות את הגבול, ואף לא קיבלו שום הנחיות בנידון זה. לכל אדם הלובש מדים של בעלות הברית והמציג מסמך הנראה כמסמך רשמי ניתן לחצות את הגבול. כן ניתן להיכנס לכל אורח המציג בפני השומרים האיטלקים מסמך החתום על-ידי קצין בריטי או אמריקני.⁴²

מחלקת משטרת הגבול והתחבורה במשרד הפנים האיטלקי טענה בעקבות תביעת מפקדת בעלות הברית לחגבר את הפיקוח על הגבול, כי עד אפריל 1946 המעבר היה בשליטת חיילי בעלות הברית ולכן האחריות למניעת פליטים יהודים מלהיכנס למדינה היתה מוטלת עליהם. ואילו ממאי 1946 הודגש, לא ניתן לקבוצות יהודים להיכנס. עם זאת לא הוצאה מכלל אפשרות הסתננות של בודדים לאורך הגבול בין אוסטריה לאיטליה, שהוא אזור הררי וכל מכשולי הגבול שהיו שם, נהרסו על-ידי הגרמנים. הבעיה העיקרית, טען משרד הפנים האיטלקי, היא ריכוזים של גופים רשמיים ותצי רשמיים של בעלות הברית המורשים להעניק אישורי מסע.⁴³ א.ס.א. מלקולם (A.C.E. Malcolm), הממונה על השגרירות ברומא, תאר בספטמבר 1946 את סידורי הגבול

בטריזיו במגוחכים ואף פנה בנדון זה, באופן פרטי, לדי"ר ג. מיליורה (G. Migliore), ראש מחלקת בסחון הציבור במשרד הפנים האיטלקי, שהכניח לבדוק אישית את המצב בנקודות הגבול.⁴⁴

מנקודת מבטם של האיטלקים לא היוו הפליטים היהודים את הבעיה העיקרית. מתוך כ-158 אלף פליטים ועקורים שנמצאו באיטליה בסוף 1946, נאמד מספרם של העקורים היהודים בכ-20 אלף.⁴⁵ האיטלקים ביקשו לנצל את החשיבות שמייחסים הבריטים למאבק נגד תנועת ההסתננות של היהודים כדי ללחוץ על לונדון להחזיר להם את סמכויותיהם כמדינה ריבונית בבל האמור בפיקוח על כניסה ועל יציאה מהמדינה, וזאת עזר במרם ייחמתו הסכמי השלום וגם כדי להיפטר מהפליטים הזרים. כלונדון ידעו על הקשיים הנגרמים לשלטונות איטליה בעיטתם של אותם פליטים.⁴⁶ משרד החוץ האיטלקי קבל בפני הבריטים, כי הפליטים המהווים מעמסה כבדה, הסתננו למדינה בתקופה שגבולות איטליה לא נמצאו בפיקוח שלטונות איטליה. גם לאחר שהפיקוח הועבר לידיהם, טענו האיטלקים, נמנע מהם לעצור את ההסתננות משום שהסמכויות לאשר כניסה ויציאה נשארו בידי בעלות הברית. רומא ביקשה מבעלות הברית להכין תכנית להעברת כל הפליטים למדינות אחרות.⁴⁷ היא אף ביקשה מלונדון לתמוך בהתנגדותה להצעה האמריקנית להעביר 25 אלף פליטים יהודים לאיטליה.⁴⁸

האנגלים היו מוטרדים לא רק מטיב הפיקוח של האיטלקים על גבולותיהם היבשתיים אלא גם מהפיקוח על נמלי המדינה. הערכת המצב של צירלס בתחילת אוגוסט 1946 לגבי מידת נכונותם של שלטונות איטליה לסייע לבריטניה במאבקה בהפלטות הבלתי-לגאליות, לא היתה מעודדת. לדבריו, מפקדי נמלי איטליה יחירו לספינות בלתי-לגאליות להפליג, ואילו משטרת הבסחון, המופקדת על בדיקת מסמכי הוצאים מנמלי איטליה, לא תצא מנדרה כדי לאמת את תקפות המסמכים המוצגים בפניה, וזאת בשל הרצון להיפטר מפליטים זרים. לשאלת משרד החוץ הבריטי לגבי הנכונות לחוקק חוקים, שיאשרו על אורחיהם כל מעורבות בהגירה הבלתי-לגאלית (פנייה כזו נעשתה בסוף ינואר 1946 אלם מאז ירד הנושא מסדר היום) השיב השגריר, שכעת, יותר מתמיד, לא צפוי שממשלת איטליה תגלה נכונות לחוקק חוקים נגד ההגירה היהודית הבלתי-לגאלית. צירלס סבר, שלא רצוי ללחוץ על הממשלה האיטלקית בנדון זה.⁴⁹ אותו זמן התבררו לאיטלקים תנאי חוזה השלום שלהם ואלו גרמו להם מרירות רבה.⁵⁰

השקפות שונות היו לשגריר הבריטי ברומא ולראשי המסות בלונדון בקיץ 1946 לגבי דרכי הפעולה באיטליה. ראשי המסות המליצו לקבינט ללחוץ על ממשלת איטליה לסייע במאבק נגד ההפלטות הבלתי-לגאליות מפני שפעולה ישירה של הצבא הבריטי באיטליה אינה אפשרית.⁵¹ צירלס, לעומת זאת, המליץ לחגבר את יחידות בסחון השדה הבריטיות באיטליה, להתיר להן לעצור חשודים ולהגדיל את מספרם של סיורי הצי המלכותי לאורך חופי איטליה. השגריר היה עד לכך, שהמלצותיו יתפרשו בנסיגה במערכת היחסים האנגלו-איטלקית.⁵² במשרד החוץ הסתייגו מהצעת צירלס להרחיב את סמכויות יחידות בסחון השדה הבריטיות פן יתפרש הדבר כי בריטניה פוּרין נותנת באיטליה כמדינת איב ככלשה. המשרד אף חשש מההשלכות הצפויות לצעד כזה על האמריקנים, השותפים בפיקוח על איטליה.⁵³ האמריקנים היו מעוניינים בצמצום הפיקוח ובהענקת מקסימום תופש פעולה לאיטלקים.⁵⁴

בלונדון הסבירו את סרובם של האיטלקים לסייע להם כחשש מפני גל מחאות-אם ימנעו מיהודים הפלגים. הדיה של "פרשת להיספציה" היו עדיין טריים.⁵⁵ יחד עם כן, בריטניה היתה אותו זמן מאוד לא פוטורית באיטליה בעיקר בשל התנגדותה התקיפה להצעה הצרפתים להחזיר את קירנאיקה וטריפוליטניה לאיטליה. החלטת מועצת שרי החוץ (סוף יוני תחילת יולי) לדחות בשנה את ההחלטה לגבי עתיד המושבות של איטליה ועד אז להשאירן בניהולה של בריטניה, קוממה את האיטלקים. הציונות כלפי הבריטים התבססה בין השאר כסיוע שהגישו גורמים שונים בממשל האיטלקי למארגני ההעפלה.⁵⁶ עדה מרני, שהיתה מפקדת על המגעים עם אישי ממשל איטלקים, מדגישה בעדותיה את הסיוע הניכר שהוגש לה על-ידי אישים בכירים בממשל.⁵⁷

כ"ח באוגוסט 1946 גורשו לקפריסין 1,391 מעפילים שנעצרו בחופי ארץ ישראל היו אלו המעפילים הראשונים, שהפליגו מאיטליה וגורשו לקפריסין. צירלס הדגיש באיגרת ששיגר למחרת הגירוש למשרד החוץ האיטלקי, כי הגברת הפיקוח על גבולותיה היבשתיים של איטליה תקל על השלטונות את מניעת הפלגות הכלת לגאליות. השגריר עמד על רצונה של בריטניה לסייע לממשלת איטליה להחמיר עם ההסתננות למדינה והצביע על ההוראות שניתנו לשלטונות הבריטיים בגרמניה וכאוסטריה להגביר את הפיקוח על אזרחי הכיבוש הבריטי על מנת למנוע הסתננות לאיטליה.⁵⁸ לונדון בחרה, כנראה, להימנע מהגשת מראה חריפה בשל המרידות שחשו האיטלקים כלפיהם אותו זמן. לצערים שנקטו הבריטים באזורי הכיבוש שלהם האלה משמעות שולית משום שהתנועה ברוכה החנה דרך אזורי הכיבוש האמריקני והצרפתי. פניות הבריטים לשלטונות איטליה לא הביאו לתוצאות המקוות ואגוניה מעפילים המשיכו להפליג מגמלי המדינה. בין 13 באוגוסט ל-22 באוקטובר 1946 הגיע לחופי ארץ ישראל בוא אחד זו שש אוניות מעפילים, שכולן הפליגו מאיטליה. כל הספינות, למעט הספינה הקטנה "עמרים שוחט", נחפסו ומעפיליהן גורשו לקפריסין. במחצית דצמבר הבטיחו האיטלקים לנקוט בכל צעד אפשרי למניעת הפלגות בלתי לגאליות ולמסור לבריטים כל מידע שיגיע אליהם לגבי תנועה זו.⁵⁹

אחד היעדים של הבריטים במערכה נגד ההגירה הבלתי-לגאלית של יהודים אל איטליה וממנה היו ארגוני הסעד - אונר"א והג'וינט - אשר אחוזים מעובדיהם סינעו למארגני תנועת "הבריחה" וההעפלה. העדר פיקוח איטלקי על מחנות אונר"א שהתרכזו בהם פליטים יהודים שהסתגלו לאיטליה, הסריר את הבריטים תקופה ארוכה. היה ברור, כי יושבי מחנות העקורים ומחנות ההכשרה המנהלים על-ידי הג'וינט מהווים את מאגר המעפילים הפלגות הבלתי-לגאליות.⁶⁰ בלונדון שאפו שהיהודים יוצאו מהמחנות. הסברה היתה, כי כל עוד תמשיך אונר"א לכלכל את היהודים, הם ישארו במחנות. במשרד החוץ הבריטי ביקשו להביא להפסקת הסיוע של אונר"א. בישיבת ועדה של מועצת אונר"א לענייני אירופה במחצית דצמבר 1946, קבל ג'ורג' רנדל נציגה של בריטניה, כי 22% בלבד מהסיוע שמגישה אונר"א לפליטים באיטליה נתן ללא יהודים, אף-על-פי שהיהודים מהווים רק מקצת מהעקורים והפליטים באיטליה.⁶¹ לדבריו, מאחר שלא צפוי שהיהודים הנמצאים באיטליה יחזרו לארצות שמהן הגיעו, יש להגדירם כ"אנשים שלא ניתן להחזירם לארצות מולדתם". על-פי מדיניות אונר"א, טיפול בקטגוריה כזו חייב להיות מוגבל בזמן (ולכן יש לדחול לסייע להם). הוא התביע

מפני הסכנה, שהמחנות יתפכו לכיסים להפלגות בלתי-לגאלית לארץ ישראל והדגיש עד כמה חשוב שלא יוצר חשד שהארגון מסייע או מעודד הגירה בלתי-לגאלית.⁶² נסיונו של רנדל להביא להפסקת הסיוע של אונר"א נכשל.

האיטלקים נזהרו מלהשליט את מרחם במחנות מחשש שיאבדו את הסיוע של אונר"א ויקוממו את הקהילה היהודית בארצות-הברית.⁶³ בלונדון הגיחו, שרק פנייה של ארצות-הברית עשויה להניע את שלטונות איטליה לפעול בכיוון זה. פיצ'ון השגרירות הבריטית ברומא (31.10.46) על-ידי אנשי אצ"ל נתן לבוויין את העילה לבקש מבורגס, להאיץ בממשלת איטליה להשליט את מרותה במחנות. בוויין טען, כי במחנות אונר"א בדרום איטליה מרוכזים ציונים קיצוניים ומוסחרות שם כמויות גדולות של נשק. שיושבי המחנות מרוויחים כסף רב ממכירת האספקה, שהם מקבלים מאונר"א, כשלק השתור, ושאר אחד אינו יודע כמה יהודים שהיים במחנות המשמשים לאימון חז"לים להגירה הבלתי-לגאלית.⁶⁴ בתחילת ינואר 1947 פנו הבריטים והאמריקנים, כנפרד, לממשלת איטליה להשליט את מרותה במחנות אונר"א בהם מרוכזים הפליטים היהודים.⁶⁵

ימים מספר לאחר מכן החלונן משרד החוץ האיטלקי בפני הוועדה האנגלו-אמריקנית באיטליה על התגברות נסיונות ההסתננות לאיטליה. המשרד הביע את תמיהתו כיצד התאפשר לכ-200 יהודים לעזוב את מחנות הריכוז שלהם בגרמניה ולהגיע לגבול האיטלקי ללא סיוע של שלטונות בעלות הברית. הוועדה התבקשה למנוע הגשת עזרה ישירה או עקיפה לאנשים המחכוונים לחצות את הגבול האוסטרי איטלקי.⁶⁶ סביר להניח, שעתיד התלונה האיטלקית קשור לביקורת שנמתחה עליהם בשל העדר פיקוח קצתם על מחנות אונר"א. בריג'רד מ. קאר (M. Carr), הנציב הבריטי באיטליה, טען בתגובה, שאין כל הוכחה לגבי מעורבות כלשהי מצד שלטונות בעלות הברית בהסתננות היהודים לאיטליה. הוא תמך בהגברת הפיקוח על מחנות העקורים באוסטריה והמליץ להסב את תשומת הלב של שלטונות בעלות הברית המערביות באוסטריה לקבוצות הרבות של יהודים המנסות להיכנס לאיטליה.⁶⁷ בלונדון ידעו על תנועת היהודים המסתננות דרך אזורי הכיבוש הצרפתי והאמריקני; אך בסיונותיהם להביא לשיתוף פעולה בין בעלות הברית המערביות במאבק נגד תנועה זו הם נתקלו בקשיים.⁶⁸

לקראת סוף מרס 1947 מסר משרד החוץ האיטלקי לשגרירות הבריטית, כי תנועת ההסתננות של מהגרים יהודים לאיטליה לא פסקה ועם שיפור מזג האוויר היא עתידה לגבור. עוד ציין, שמספר הפליטים באיטליה המסתייעים באונר"א גדל מאז נובמבר 1946 בכששת אלפים. המשטרה האיטלקית מתקשה לפקח על הגבול למרות הגברת השמירה בגלל אורכו והמשאבים המצומצמים שיש לה, ובשל הסיוע המוגש למסתננים על-ידי אנשים הקשורים לאונר"א ולג'וינט ולפתים אף על-ידי חיילים של בעלות הברית. משרד החוץ האיטלקי טען, שמהגרים בלתי-לגאלים אלו אינם עקורים מאחר שנטשו את ארצותיהם מרצונם החופשי ולפיכך, אין הם זכאים לסיוע של אונר"א, המעודדת בעקיפין את ההסתננות. המשרד מסר על הנחיות שהעביר לשגרירותו בלונדון, לפנות למפקדה האירופית של אונר"א ולבקשה לנקוט מספר צעדים במסגרת המאבק בהסתננות: ליטול ממי שעזבו באופן פתאומי מחנה פליטים באוסטריה או גרמניה את הזכות לקבל עזרה באיטליה; למנוע סיוע ממי שעזבו את ארצותיהם מרצון

ולנקוט במחנות אונר"א בגרמניה ובאוסטריה בצעדים, שימנעו מהפליטים אפשרות להסתגל לאיטליה. עוד נמסר על כוונת השלטונות לרכו את המסתננים במחנות מיוחדים עד אשר תתקבל החלטה לגבי עתידם. בדיטניה התבקשה לחמוך כדרישותיה של איטליה מאונר"א.⁶⁹

צ'רלס ברוך על היוזמה האיטלקית והדגיש במיוחד את נכונותה של ממשלת איטליה להצהיר במכתב רשמי כי אונר"א מסייעת להגירה היהודית הבלתי-לגאלית. השגריר המליץ לממשלתו לחמוך ככל תוקף במחאה שהגישה ממשלת איטליה לאונר"א.⁷⁰ הוא גם האיץ במשרד החוץ בלונדון להיערך לקראת העברת הסמכויות מאונר"א לאייר"א במטרה למנוע מהארגון החדש לשמש כיסוי למארגני ההגירה הבלתי-לגאלית. חששן של השגריר התעורר בעקבות יציעת שהצגת הבכור של אונר"א באיטליה לחיי לעבוד לאייר"א.⁷¹ צ'רלס טען, שגורמים בכירים בארגון האוהדים את החנועה הציונית נמנעים מלהתערב בנעשה.⁷² אונר"א היתה דק חלק מהבעיה של הבריטים באיטליה. לדברי צ'רלס עיקר הפעילות הבלתי-לגאלית של יהודים באיטליה מתנהלת במסגרת הג'וינט, אשר חלק הארי מתקצבו משמש למימון הסתננותם והפלטתם הבלתי-לגאלית של המגורים היהודים מאיטליה. השגריר סבר, כי בשל התפקיד המכריע שמלא הג'וינט בתנועה הבלתי-לגאלית יש לעשות הכל כדי לפגוע בכוחו. הוא היה עך לרגישות הנושא במערכת היחסים האנגלו-אמריקנית ולחשש שהחקפה בריטית על הג'וינט תוצג כנסיון מצד בריטניה למנוע מעד וסיוע מיהודים נרדפים. הנה כי כן המליץ למנוע מהג'וינט להשתלב באייר"א כפי שהיה משולב באונר"א.⁷³ סביר להניח שנכונותה של איטליה להתלונן בפני המפקדה האירופית של אונר"א על הסיוע שמגשים עובדי הארגון ההגירה היהודית הבלתי-לגאלית היא תוצאה מהעופרה שהארגון עמד לסיים את תפקידו בתוך שבועות ספורים ולהתפרק. בשלב הזה לא חששו ברומא מפגיעה של הארגון באינטרסים של המדינה. זאת ועוד, איטליה, שדרשה אהון זמן (מרס 1947) מבריטניה לפנות את כל היוגוסלבים השוהים במדינה, ביקשה קשוב לוחדא להפגין רצון טוב בלפי בריטניה המייחסת תשיבות כה דבה למאבק בהגירה הבלתי-לגאלית ואף להדגיש את נחישותה לפעול בתקיפות נגד העוקדים השוהים במדינה.⁷⁴

ההפוגה שחלה בהפלגות של מעפילים מאיטליה נמשכה יותר מארבעה חודשים והגיעה לסיימה בחודש מרס 1947 עם הפלגתן של שתי ספינות מעפילים ("שבתאי לוויןסקי" ו"רמולד"). שגרירות בריטניה ברומא הזהירה ב-1 באפריל 1947, כי אם מעפילים נוספים יפליגו מאיטליה תדרוש ממשלת בריטניה להתחייב לאיטליה. צ'רלס ציין באיגורו, כי על-פי הידיעות המצויות בידי בריטניה ככוונת מארגני הפלגות הבלתי-לגאליות לשלוח לארץ ישראל מספר גדול של יהודים בתודשים-שלושה הקרובים.⁷⁵ בלונדון זעמו על האיטלקים גם עקב השמועות שדה נאספרי, ראש ממשלת איטליה, נענה לבקשת רפאל קנטוני (Rafael Kantoni), ראש איחוד הקהילות היהודיות באיטליה, להחיר בניסחם של עשרת אלפים יהודים למדינה.⁷⁶

פרנצסקו פרנסוני (Francesco Fransoni), המזכיר הכללי של משרד החוץ האיטלקי, השיב מלחמה עזרה. לדבריו, ממשלת איטליה מעוניינת בדיוק כמו ממשלת בריטניה לשים קץ לשימוש לרעה הנעשה בארצה אלם הדבר נבצר ממנה מפני שעל-פי הסכם

שביחח הנשק ותורה השלום נאסר עליה להתחייב כוח צבאי ומשטרהי בהיקף הנתון לה. לפיכך, אין ביכולתה למנוע מיהודים להסתגל דרך הגבולות הצפוניים במיוחד בתודשי הקיץ, אין זו אשמתה של ממשלת איטליה, הוסיף, שבעלות ברית מסוימות (קרי ארצות-הברית וצרפת) מעודדות את החנועה הבלתי-לגאלית של יהודים לאיטליה. עם הגיעם לאיטליה מתקבלים היהודים מיד למחנות אונר"א ונהנים מזרמת חיים גבוהה בהרבה מזו של האוכלוסייה האיטלקית. מעמדם המועדף, הדגיש, מקל עליהם את האפשרות להפליג מחופי המדינה. המחסור בכוח משטרהי מנוע מהשלטונות פיקוח נאות על חופי המדינה.⁷⁷ האיטלקים לא הסתירו מהבריטים, כי בשל התגברות ההסתננות לאיטליה, מניעת הפלגות הבלתי-לגאליות מנוגדת לאינטרסים שלהם מאחר שבהעדר אפשרות יציאה אחר, מספר הפליטים היהודים במדינה עולה בקביעות. האיטלקים שבו וביקשו ממשלת בריטניה לתמוך בפנייה האיטלקית לאונר"א וכן להעניק עדיפות ליהודים הנמצאים באיטליה במסגרת ההגירה לארץ ישראל.⁷⁸ לבקשה הראשונה נעתר משרד החוץ הבריטי מיד.⁷⁹

בתחילת מאי הציע ד"ר מיליורה לכריטיים תכנית לרכו את כל המסתננים שייכנסו לאיטליה מחאריך מסוים באי אוסטיקה (Ustica) ולהחזיקם שם עד שיהיה אפשר להתחייב למולדתם או להעבירם למקום אחר. התכנית נועדה למנוע מהמסתננים החדשים הצפויים להגיע עם בוא הקיץ להתערב בקבוצות הפליטים הנמצאות כבר במחנות. התכנית הותנה בכונותו של ארגון האומות המאוחדות או כל ארגון אחר, לראות במסתננים אלו בעיה נפרדת מהפליטים המטופלים כבר על-ידי אונר"א ולדאוג למיודדם בסניף. מיליורה סבר, שהתכנית האפשר פיקוח על תנועת הפליטים באיטליה. הוא הדגיש, כי באי יהיה מקום לששת אלפים איש ולפיכך יהיה צורך להוציא מהאי מסכה קבוצה של פליטים.⁸⁰ במשרד החוץ בלונדון התקשו להתליט לגבי ההצעה של מיליורה. לא ידעוה התנגדות עקרונית לתכנית, מאידך גיסא לא היה כל רצון להתחייב לגבי עתידם של יאחם פליטים, שייצמדו באי. מיליורה, שנוכת בהיסוסם של הבריטים הדגיש, כי ישום תכניתו ירתיע מסתננים פוטנציאליים.⁸¹ במשרד החוץ חששו גם שמא ינסו מארגני ההעפלה להוציא בספינות פליטים יהודים מהאי. במופו של דכר הוחלט, שאם ייחדכו הבטחון יהיו מספקים, בריטניה תהיה מובנה לחמוך בכל פנייה איטלקית לאייר"א לקבלת סיוע להוצאת הפליטים.⁸²

כשגרירות ברומא היו מעודים במהלך חודש מאי מתגובות האיטלקים ללחץ הכבד והאונססיווי שהופעל עליהם, זאת למרות התעלמות האיטלקים מחלק מדרישותיהם. צ'רלס דיווח על נבנות השלטונות האיטלקיים לרצות את בריטניה. הוא ציין במיוחד את רצונם של ראש הממשלה, שד החוץ ופקידים בכירים לשתף פעולה. עם זאת הדגיש את חששם מעימות עם מדינות אחרות במקרה של נקיטת צעדים נגד ההגירה הבלתי-לגאלית. שביעות הרצון נבעה בין השאר מההנחיות שהעביר ד"ר מיליורה למשטרה לעשות כל שניתן כדי לפצור את ההסתננות מאוסטריה ובכלל זה אישור לירוח על מנת להרין במידת הצורך. שלטונות הנמל באיטליה קיבלו, אותו זמן, הנחיות לעקוב אחר אנגרת החשודות במעורבות בהפלגות הבלתי-לגאליות, לדווח עליהן ולעכב אספקת דלק להן. השגריר נכח עח פנה פרנסוני, המזכיר הכללי של משרד החוץ, לראש המטה של הצ'רלס הממונה על הצי המסתורי לעשות כל מאמץ לעכב את הפלגתה של "אקסודוס",

שעגנה כפורטוונרה (Portovenere) ליד לה-ספציה. בווינ, שראה ב"אקסודוס" אכן בחן למערכה נגד הפלגות הבלתי-לגאליות הכהיר לספורצה, שר החוץ האיטלקי, אח החשיבות העליונה שהוא מייחס למניעת הפלגתה של האונייה עם המעפילים לארץ ישראל. האיטלקים גילו נכונות לעכב את הפלגת האונייה למספר ימים.⁸³ הכריטיים לא הסתפקו בכך. צ'רלט הציג בפני האיטלקים את העובדות המעידות על תכנית להסיע מעפילים באונייה לארץ ישראל והדגיש, שאם האונייה תפליג כסופו של דבר לארץ ישראל ממשלת בריטניה תואלץ לדרוש מממשלת איטליה לקבל בחזרה את הנוסעים. השגריר אף רמו על הנוק הצפוי למערכת היחסים בין שתי המדינות בתקופה רגישה זו.⁸⁴ הלחץ הבריטי הביא את שלטונות איטליה לעכב את הפלגת האונייה למספר שבועות ולאסור על עדה ספגרי להעלות מעפילים על האונייה.⁸⁵ ב-12 ביוני התירו השלטונות ל"אקסודוס" להפליג ללא מעפילים כשהיא מלווה באוניית מלחמה איטלקית עד כניסתה למים הטריטוריאליים של צרפת.⁸⁶

במקביל למגעים שהתנהלו לגבי "אקסודוס" התברר לשגרירות הבריטית ברומא, שהשלטונות המקומיים בפלרמו (Palermo) סיפקו פתח לספינת מעפילים בשם "אנאלי" (Anali) זאת אף-על-פי ששלושה שבועות קודם לכן פנתה בריטניה לאיטליה למנוע אספקת דלק לאוניות המעורבות בהפלגות הבלתי-לגאליות.⁸⁷ בחשובה למחאה שהגישו הבריטים טען המזכיר הכללי של משרד החוץ האיטלקי, שהחוק הבינלאומי חייב אותם לספק לספינה כמות פחם מינימלית, שתאפשר לה להגיע לנמל הקרוב ביותר. לבסוף הודה פרנסוני, כי ממשלת איטליה היתה נחושה להיפטר מהאונייה על נוסעיה הלא רצויים.⁸⁸ ב-31 במאי 1947 נעצרה "אנאלי", שכונתה "יהודה הלו", בחופי ארץ ישראל. הסייג, שיצאה לדרכה מטעם שבאלג'יריה עגנה שלושה ימים עם מעפיליה בפלרמו. הפחם שסופק לה שם, קבל צ'רלט בפני משרד החוץ האיטלקי, איפשר לה להשלים את מסעה לארץ ישראל.⁸⁹

בלונדון התגבשה אוחזו זמן ההחלטה לגרש מעפילים, שיעצרו בחופי ארץ ישראל לנמל הפלגה. הנטייה במשרד החוץ היתה להפעיל מדיניות זו בפעם הראשונה לגבי איטליה ולאחר מכן להרחיבה לשאר המדינות.⁹⁰ מדיניות זו חייבה קבלת הסכמתם של שלטונות איטליה. בלונדון ידעו על חששם של האיטלקים מהתגובות הצפויות בארצות הברית ובעיקר מצד הקהילה היהודית רבת ההשפעה, אם יסייעו לבריטניה כמאבק נגד הפלגות הבלתי-לגאליות.⁹¹ הנה כי כן הסב בחוץ את תשומת הלב של ספורצה להדעה, שפירסם טרומן ב-5 ביוני 1947, ובה קרא לציבור האמריקני לנהוג בהתאם להחלטה שקיבלה עצרת האומות המאוחדות ב-15 במאי 1947 ולהימנע מגל פעולה פעולה לפגוע במאמצים לפתור את שאלת ארץ ישראל.⁹² בווינ הזהיר את האיטלקים, שביקשו להתקבל לארגון האומות המאוחדות, לכל תשלמו מהאיגרת ששיגר לי. המזכיר הכללי של הארגון, ובה החבקשו המדינות לנקוט אמצעי והירות קפדניים ולמנוע מעבר או הפלגות של יהודים המנסים להיכנס לארץ ישראל בדרך בלתי-לגאלית.⁹³

עם בוא הקיץ גבר החשש של הממשל כלונדון מהסתננות של המוני יהודים דומנים לאיטליה כדי להפליג משם לארץ ישראל. בתחילת יוני מסר צ'רלט לספורצה, שההסתננות לאיטליה מתנהלת ברובה באזור בולונו (Bologna) משטח הכיבוש הצרפתי. השגריר פרט בפני שר החוץ האיטלקי את השיטות שבעזרתן מתחמקים

היהודים מהפיקוח והצביע על אולת היד של האיטלקים. צ'רלט היה מוטרד מהצלחתן של קבוצות גדולות יחסית להיכנס למדינה ללא קושי למרות הגברת הפיקוח בגבולות והחזרתן של קבוצות יהודים מדי יום לאוסטריה. הוא טען, שאם לא תינקט פעולה רדיקלית, צפויה הגירה המונית מאורגנת. השגריר הדגיש, כי בנושא זה לשתי הממשלות אינטרס משותף ולפיכך הוא אינו מהסס להאיץ לנקוט צעדים מיידיים. הוא הבטיח לספורצה את תמיכת בריטניה בכל פנייה, שהיחום ממשלת איטליה אל השלטונות במדינות השכנות בדבר פיקוח על תנועת היהודים.⁹⁴

בשגרירות הבריטית ברומא גבר הספק לגבי נכונותם ויכולתם של שלטונות איטליה לעצור את ההסתננות דרך הגבול הצפוני ולפקד על הפליטים היהודים במדינה. גם תלמיתו של מילורה לריכוז המסתננים באי אוסטיקה החלה להיראות כלא מעשית היות שהסייגים, שארגון האומות המאוחדות או בריטניה ימכינו לערוך להוצאת המסתננים מאיטליה נראו קלושים. בשגרירות סברו שדעת הקהל, בעיקר בארצות-הברית, לא תתיר לאיטלקים להקים מחנה ריכוז ליהודים, אשר ינוהל בנקשות הנחוצה למנוע יריחה. לצוכרה זו, נאמר, מודעים היטב הדרגים הגבוהים במשרד החוץ האיטלקי. המסקנה הכלת-ינמצעת היתה, שעד אשר שלטונות הכיבוש של בעלות הברית, כלומר ארצות-הברית וצרפת, לא ישתפו פעולה, לא ישתדלו האיטלקים לחסום את הגבול.⁹⁵

האיטלקים היו מעוניינים בעצירת ההסתננות למדינה. הם קיבלו הצעה בריטית להיעזר במומחה אנגלי במאבק נגד הסתננות היהודים.⁹⁶ ואף נחננו הנתיות לשלוח מהגרים בלתי-לגאלים, שיתפסו ברחבי איטליה, לאוסטיקה.⁹⁷ אולם הם קבלו בפני הבריטים, כי הגברת צערי הפיקוח בגבול היא חסרת תועלת מפני שהצדפתים מתירים לפליטים הנעצרים בגבול להיכנס לאיטליה במסלול אחר. ד"ר מילורה הציע לשגריר הבריטי, שכל המסתננים היהודים, שיעצרו באזור הגבול יימסרו לשלטונות אזור הכיבוש הבריטי, אשר יחזיקו אותם במחנות שמגורים עד אשר יעלה בידם להחזירם למחנות העקורים בגרמניה, שמהם יצאו. המסד היה ברור: מאחר שאין ביכולתה של בריטניה להביא את הצרפתים והאמריקנים לקבל בחזרה את המסתננים היהודים, תואלץ בריטניה לשאת בעול אם היא מעוניינת בשיתוף הפעולה של האיטלקים. צ'רלט, אשר היה עד להשלכות הצפויות מהצעה זו, סבר, שלאוד ההגירה ההמונית מרומניה והגברתה הצפויה של הלחץ על גבולות איטליה, ייתכן שכדאי להגדיל את הנסל באזור הכריטי באוסטריה על מנת להשיג את שיתוף הפעולה של האיטלקים.⁹⁸ ברם, לא היתה זה החלטה קלה. מאק, הנציג הפוליטי הבריטי באוסטריה, מיהר להזהיר את משרד החוץ מפני קבלת ההצעה האיטלקית. לדבריו, הצרפתים והאמריקנים מתירים את יציאת היהודים ולפיכך הנמל הצפוי ליפול על האזור הבריטי יהיה כבד ביותר. מאק ציין, כי מאז יוני 1946 פסקה במעט לתלות ההגירה הבלתי-לגאלית של יהודים דרך האזור הבריטי, ובעת נמצאים שם רק 1,800 איש במחנה אדמנט (Admont). אימוץ ההצעה של מילורה טען, יפגע במעמדה של בריטניה באוסטריה.⁹⁹

המגעים האינטנסיביים שניהלו הבריטים עם האיטלקים לאחר החתימה על הוזה השלום לא הביאו לפריצת דרך במאבק נגד הסתננות היהודים, והדיווחים על הסתננות בתוקף ניכר, בעיקר בקיץ, נמשכו. למרות זאת, התחושה בשגרירות ברומא בתחילת אוגוסט היתה שמשרד החוץ האיטלקי מייחס חשיבות רבה להפגנת רצון טוב ונכונות

לשיתוף פעולה.¹⁰⁰ ואמנם, האיטלקים, אשר השתלבו ביוזמתן של בריטניה וצרפת לאזר טאוס מרשל, ביקשו להימנע מעימותים מיותרים עם בריטניה. מדיניות המקורות הצינניים מתברר, כי הלחץ הכבד שהפעילו האנגלים על שלטונות איטליה החל נותן את אורתותיו מאביב 1947. השלטונות ברומא והשלטונות הלוקאליים חדלו לסייע למארגני התנועה והם נאלצו לחזור ולפעול כחשאי, כפי שנהגו במהלך השנה הראשונה לאחר המלחמה. כך למשל דיווח במחצית חודש מאי "...הזרימה מן הצפון נתקלת במכשולים שלא היו כמותם. השלטונות המקומיים נתונים ללחץ מחמיר מצד האיובים [האנגליים] ונכנעים להם יותר ויותר."¹⁰¹ ברם, באמור, התנועה לא פסקה. C.P.I.) ראק (C.P.I.) מומחה בריטי, אשר נשלח לבדוק את שיטת הפיקוח של האיטלקים על הגבול עם אוסטריה, טען בדיווחו המשבון שהגיש לאיטלקים, כי הנסיגות של משמר הגבול לכולן את דום המסתגנים נכשל בגלל שיטת הפעולה המתאמת להתמודדות רק עם הסתגנות בודדים או קבוצות קטנות. ההגירה היהודית היא מאורגנת וברשות המארגנים אמצעים פעולים בהרבה על אלו העומדים לרשותם של שומרי הגבול. צעדי המנע הרגילים קצת ראק, אינם מתאימים להתמודדות נגד תנועה זו.¹⁰²

על רקע הידיעות על הפלגתם הצפויה של 17 אלף מפעילים נהיים השחור (ה"פאנים") גברו הששויות של הממשל בלונדון מאפשרות הצפתם של מחנות קפריסין במפעילים בלונדון נזעקו למנוע הפלגות נוספות ממקומות אחרים. איטליה נחשבה כמקור הסכנה העיקרי מאחר שמספר המפעילים הפוטנציאליים בה נאמד ב-28 אלף, ואילו הפוסת שכי האוניות שעגנו בנמלי איטליה והיו חשודות במעורבות בהפלגות הבלתי-לגאליות, היתה כ-13,500 מקומות.¹⁰³ במשרד התוך הבריטי ובשגרירות באיטליה ביקשו לנגל את ביקורו המתוכנן בסוף אוקטובר של ספורצה בבריטניה כדי להבטיח סיוע איטלקי למניעת הפלגות בלתי-לגאליות. ווארד, הממונה על ענייני השגרירות, נפגש עם ספורצה ומסר לו על העניין האישי שמגלה בויון בנושא הפלגות הבלתי-לגאליות ווארד הוהיר מפני תקרית רצינית העלולה להעיב על הביקור. לבריו, כל עוד עוגנות בנמלי איטליה אוניות בלתי-לגאליות רבות קיים סיכון להיווצרות תקרית. יהיה זה מאות לא רצוי, הדגיש ווארד, אם זה יקרה במנן ההכנות לביקורו של שר החוץ בבריטניה ספורצה הכטיח לעשות כמיטב יכולתו למנוע מסיפנות השוחות להפליג. לבריו, במקרה של "אקסדורס" הוא אישית הורה לנקט בצעד בלתי-לגאלי במטרה לעכב את הפלגת האוניה.¹⁰⁴

צמדה פחות נחרצת היתה לויטוריו זופי (Vittorio Zopi), מנהל המחלקה הפוליטית במשרד החוץ האיטלקי, שטען, כי לממשלת איטליה אין סמכות חוקית לעצור, ללא הגבלת זמן, ספינות חשודות, כאשר ברור, שאין כוונתן לעבור על החוק ולהעלות על סיפון יהודים באיטליה. כתגובה טען ווארד, כי ממשלת איטליה איפשרה ליהודים להפוך את איטליה לבית-מלאכה לשיפוץ אוניות בלתי-לגאליות. מדיניות זו הדגיש, שקולה למתן אפשרות ליהודים להפליג מחוף איטלקי. בסוטו של דבר הבטיח זופי לפעול לעכב את הספינות החשודות בנמלים, תוך שהוא מדגיש את הקושי הכרוך בעיסוב ספינות המניפות דגל זר.¹⁰⁵ למשרד החוץ הבריטי היה ברור כי על מנת לעודד את האיטלקים למנוע הפלגות בלתי-לגאליות צריך למנוע מיהודים נוספים להיכנס לאיטליה.¹⁰⁶ ואמנם, נעשו אחרו זמן נסיונות לשכנע את שלטונות הצבא האמריקני

הצרפתי באוסטריה לפעול לעצירת הסתגנות של יהודים לאיטליה.¹⁰⁷ האיטלקים ביקשו מהבריטים לשלוח מומחה בריטי, אשר יפקח על ישום המלצות הדיון וחשבון של ראק וישמש כקצין קישור בין שלטונות הגבול האיטלקים לשלטונות הכיבוש הבריטיים הצרפתיים באוסטריה.¹⁰⁸

ביקורו המוצלח של ספורצה בלונדון וגילויי הרצון הטוב שהפגינו הבריטים כלפי איטלקים לא הביאות לגלות נכונות רבה יותר לסייע לבריטניה במאבקה נגד התנועה הבלתי-לגאלית. ברומא נמסר, כי לאחר שבספטמבר התנהלה תנועה בוויקיף מצומצם ונועה התנועה באוקטובר, לממדים מדאיגים של כאלף איש בחודש, ואלמלא העומס במחנות אירצ'ו באיטליה היו הארגונים היהודיים מגבירים את קצב ההסתגנות. הסברה היתה שקצב ההסתגנות מותנה בהפלגות הבלתי-לגאליות, ולפיכך עושים הארגונים יהודיים כל מאמץ להגביר את קצב ההפלגות.¹⁰⁹ ואמנם, כתחילת נובמבר דווח מוסד לעלייה: "הכניסה לבנימין [איטליה] הולכת ונמשכת. באוקטובר נכנסו 1,800 איש. המצב במחנות איום מכל תאור. אך הנהייה האיטית נמשכת. העובדה שהציאה אינה מתקדמת מכבידה על המצב ללא גשוא."¹¹⁰ נציגי הגוינט באיטליה הוזהרו אורו זמן על מאסרם של מסתגנים רבים. מדיניות זו, הודגש, אינה מכוונת אך ורק מן היהודים אלא נגד כל הזרים, שהסתגנו לאיטליה לאחר ה-1 באפריל 1947. יעקוב ל. טרוב (Jacob L. Trobe), מנהל הגוינט באיטליה, אמד במחצית נובמבר את מספר היהודים שנכנסו לאיטליה בחצי השנה שחלפה, בעשרת אלפים.¹¹¹

וויקטור א. מאלט (Victor A. Mallet), השגריר הבריטי החדש ברומא, לא היה איש בשורות בחודף 1947-1948 כאשר למדיניות השלטונות האיטלקיים לגבי ההפלגות הבלתי-לגאליות. הוא דיווח על סרובה של ממשלת איטליה לעצור אוניות שלא על כסיס ויקי-והדגיש, כי מידת שיתוף הפעולה שניתן לצפות ממנה הוא מוגבל. השגריר אף טען, שהאיטלקים יתנגדו לקבל בחזרה מפעילים שהפליגו מאיטליה וגורשו מארץ שואל.¹¹² בתחילת דצמבר 1947 מתחה השגרירות ברומא בפני משרד החוץ האיטלקי שניתן לספינה "ג'ובאני מאריה" (Giovanni Maria) להפליג אף כי היא נכללה בשמות האוניות החשודות במעורבות בעלייה הבלתי-לגאלית, שהוגשה לזופי ב-7 באוקטובר 1947.¹¹³ ב-29 בדצמבר נעצרה בחופי ארץ ישראל הספינה "כיס בנובמבר" ("כיס מאריה") לאחר שהפליגה מקורסיקה ועליה 680 מפעילים.¹¹⁴ ומישה ימים דוהלכן נעצרה האוניה "לא תפחידונו", שהפליגה אף היא מאיטליה עם 884 מפעילים. משרד החוץ האיטלקי טען בהשובה למחאה שהגישה השגרירות ברומא,¹¹⁵ כי הצלחתם של מהגרים יהודים להתחמק מהפיקוח של שלטונות איטליה ולהפליג לארץ ישראל, ענה צריכה להפתיע. שכן מדובר בגורמים, שהצליחו להתחמק מפיקוחן של כמה שטרות כמרכז אירופה ובכלל זה של שלטונות הצבא של בעלות הברית בגרמניה באוסטריה. יתר על כן, לעתים קרובות הם הצליחו לנחות גם בארץ ישראל הכוחות הבריטיים לא הצליחו למנוע זאת מהם.¹¹⁶ פרנסוני, המזכיר הכללי של משרד החוץ האיטלקי, טען, שאין להסיק מהצלחתן של ספינות אחרות להפליג מנמלי איטליה כי אין צורך, טוב מצד ממשלת איטליה או כי אין מצדה החלטה נחושה למנוע הפלגות כאלו. הסיבות לכך נעוצות במשאבים הרבים העומדים לרשות הארגונים היהודיים מצד אחד ובמחסור בשוטרים ובמשאבים באיטליה מצד שני.¹¹⁷

במגעיהם עם הבריטים לגבי העלייה הבלתי-לגאלית, הקפידו האיטלקים להרגיש את עוצמתו ותחכומם של ה"ארטור" היהודי האחראי על התנועה. סגן מנהל העניינים הפוליטיים במשרד החוץ האיטלקי, למשל, הטיל ספק לגבי האפשרות לתקוף בהצלחה ארגון רב עוצמה שכזה. הוא גם פיקפק באפשרות לחבל בפעילות ארוכת הטווח של הארגון.¹¹⁸ נוכח הקשרים בין מארגני ההעפלה באיטליה (ובעיקר של עדה סרני) ולין שלטונות איטליה ובכלל זה עם אישים במשרד החוץ¹¹⁹ דומה, שהיתה כאן מגמה להפריח בתאור עוצמתו של אותו "ארגון". ניתן לשער, שהפרוה זו נועדה לתרץ את חוסר ההצלחה ולמעשה, חוסר הרצון של האיטלקים למנוע את הפלגת הספינות.

בחודשים האחרונים של השלטון הבריטי בארץ ישראל ניסו הבריטים ומארגני ההעפלה לשכנע את שלטונות איטליה, כי האינטרס שלהם מחייב אותם לשתף עמם פעולה. מאלט טען, כי המשך הפלגות המעפילים והברחת נשק ותחמושת לארץ ישראל יביאו להתרפת המצב בארץ ישראל שידרדר למלחמת אזרחים ולאנרכיה. לנסיבות כאלו, הדגיש, עלולות להיות השלכות החורגות הרבה מעבר למורח הים התיכון.¹²⁰ עדה סרני ביקשה מדהגאספדי, ראש הממשלה, להתיר לספינות ובהן נשק ומעפילים להפליג לארץ ישראל. לשאלת ראש הממשלה ציינה סרני שני נימוקים מדוע מתייב האינטרס האיטלקי להיענות לבקשתה. האחד, המדינה היהודית תהיה "אחד האלמנטים המאזנים של הכוח הערבי בים התיכון". השני, אם היישוב היהודי יפסיד במלחמה עם הערבים רוב הפליטים היהודים שיברחו מארץ ישראל יגיעו לאיטליה.¹²¹ מכל מקום, מסוף שנת 1947 ועד הקמת המדינה שבה איטליה ריחפה את מקומה כבסיס ההפלגות העיקרי, מבחינת מספר האוניות שהפליגו מחופיה. הבריטים, שהתאכזבו מהמשך ההסתננות לאיטליה, הודיעו לאיטלקים במחצית פברואר 1948 על החלטתם להחזיר את קצין הקישור הבריטי, שנשלח לייצג להם במאבק נגד הסתננות הפליטים היהודים. ממשלת בריטניה, ציין השגריר, הגיעה למסקנה, שהציפיות שתלו במינוי של קצין הקישור לא מומשו ולא באשמתו של האיש.¹²²

מאז גמר מלחמת העולם השנייה ועד הקמת המדינה הסתננו לאיטליה כ-50 אלף פליטים יהודים, מהם הפליגו לארץ ישראל כ-21 אלף. הבריטים עמדו מזה מאז על הקשר בין ההסתננות לאיטליה ובין ההפלגות הבלתי-לגאליות והיה ברור להם, שהסיקת הגבול הצפוני היא חוליה מרכזית במערכת נגד ההפלגות הבלתי-לגאליות מאיטליה. ברוב המדינות מהן או דרכן התנהלה תנועת "הבריחה" היתה בריטניה מנותקת פיסי מוירת הארצות הואיל ומדינות אלו נמצאו בחוץ השפעה הסובייטי. אולם מסתבר, כי העובדה שאיטליה היתה נתונה לפיקוח בריטי והנוכחות של עשרות אלפי חיילים בריטים במדינה לא היה בהם כדי למנוע הסתננות של פליטים יהודים והפלגות בלתי-לגאליות כשלונה של בריטניה לעצור את ההסתננות לאיטליה נגרם במידה רבה על ידי המדיניות של האמריקנים, שהתירו לעקורים היהודים לנוע דרך אזרחי הכיבוש שלהם והתנגדו לקבל בתורה מסתננים יהודים, שנעצרו באיטליה או באזור הצרפתי. מדיניות זו לא רק הקלה על הפליטים היהודים את המשך דרכם אלא אף נתנה לגיטימציה לצדפתים להחזיר להם להמשיך לנוע לאיטליה ולמרב לקבל בחזרה את אלו שנעצרו שם. יתר על כן הבריטים נאלצו להתחשב בעמדותיהם של האמריקנים - שותפיהם לפיקוח על איטליה - ולהימנע מהפעלת החיילים הבריטים כנגד העלייה הבלתי-לגאלית, דבר שהיה מתפרש

כפייעה בריבונותה של איטליה.

הבריטים ידעו היטב מהם המניעים, האילוצים והשיקולים המנחים את הממשל האיטלקי כטיפול בפליטים היהודים, אולם בנסיבות ששרדו לאחר גמר מלחמת העולם השנייה קצרה ידם לאץ את רומא לנהוג אחרת. שלטונות איטליה היו מעוניינים אמנם למנוע מפליטים יהודים להיכנס למדינה. ברם, הם העניקו למאבק בהסתננות חשיבות קטנה בלבד, מאחר שעול פרנסתם של אוהם פליטים לא נפל על כלכלתם הרעועה ומשום שהיה ברור להם שהפליטים מתכוונים להמשיך לארץ ישראל. ואילו הפלגות המעפילים מחופי איטליה שרתו את שאיפתם להיפטר מהפליטים היהודים. זאת ועוד: האיטלקים חששו מתקריות, כמו זו שאירעה בלה-ספציה, העלולות להזיק להם בארצות-הברית. העוצמה הפוליטית הרבה שיוחסה לקהילה היהודית בארצות-הברית והרגישות שהציין הממשל האמריקני כלפי מעצמי של הפליטים הנהוגים מצד אחד, ומצד שני החלות של שלטונות איטליה בסיוע פוליטי וכלכלי אמריקני השפיעו אף הם, לדעת הבריטים, על עמדתה של רומא. ואמנם, שלטונות איטליה היו ערים לעובדה שבראש אגודת "א" אשר הורימה כספים רבים לאיטליה, עמדו אישים פוליטיים, שוידת הפעולה העולמית שלהם היתה בני-יורק, הם לא הסתירו את אהדתם לפליטים היהודים. כשלונה של לונדון להניע אח ורשינגטון למנוע את תנועת הפליטים היהודים דרך אזרחי הכיבוש שלה או לגנות את ההפלגות הבלתי-לגאליות העיד על סודי העדיפות של השינגטון. אהדה אנושית לפליטים היהודים, המרירות כלפי שלטון הכיבוש הבריטי הונעו על יחסה של לונדון כלפי איטליה מאז הצטרפותה ב-1943 לצדן של בעלות הברית השפועו אף הם על נכונותם של אזרחים מבעלי התפקידים בממשל האיטלקי ושל ה"איש ברחוב" לסייע למסתננים היהודים ולהעפלה. לכך גוספה התנגדותם של תוגים שונים באיטליה בעיקר בקרב השטאל למדיניותה האימפריאליסטית של בריטניה בארץ ישראל.¹²³

על 50% מהמעפילים שהפליגו לארץ ישראל יצאו לדרכם מגמלי מדינות הים התיכון.
בכך בכולם נטשו את מדינות מוצאם אירופה ומרכזו והסתגלו לאיטליה, לצרפת וליוון.
משלת בריטניה התקשתה להניע את שלטונות אימליה וצרפת לפעול בהקפזות נגד
הברית וההעפלה שהתנהלו דרך ארצם. האחדה שהשוו גורמים שונים בממשל
ובאיטליה כלפי ניצולי השואה המבקשים להגיע לארץ ישראל, המתחנות
בין בריטניה ובין שתי מדינות אלו במשך חודשים רבים לאחר המלחמה,
שיערו על תגובות פאריס ורומא לדרישות לתדון. השיפור שחל במערכת היחסים בין
בריטניה ובין צרפת ואיטליה ב-1947, בעיקר במתצית השנייה של השנה, התבטא, בין
שאר, בהגברת הפיקוח על הגבולות ובכוננותם של שלטונות צרפת ואיטליה להצר את
עניהם של מארגני ההעפלה. אף-על-פי-כן, לא נעשה מאמץ כולל ונמרץ לעצירת
המלגות הבלתי-לגאליות ולמניעת הכשרתן ויהודן של ספינות מעפילים. הנוכחות
נבאית הבריטית באיטליה וביוון סייעה למאבקה של לונדון נגד ההעפלה רק ביוון.
מלגתם של יותר מ-38 אלף מעפילים מגמלי שלוש המדינות משקפת את מידת כשלונה
המערכת הדיפלומטית שניהלה בריטניה במדינות הים התיכון נגד ההעפלה.

538981

U

אריה י. כוכבי

עקורים ופוליטיקה בינלאומית

בריטניה והעקורים היהודים לאחר
מלחמת העולם השנייה

אוניברסיטת תל אביב
הפרויקט הבינאוניברסיטאי לחקר מערכות ההעפלה
ע"ש שאול אביגור

העמותה לחקר מערכות ההעפלה ע"ש שאול אביגור
אוניברסיטת תל אביב
עם עובד

פרכבי
עקורים